

De Tweede Wereldoorlog in Zuidoost Drenthe

Deze lesbrief gaat over de Tweede Wereldoorlog in Zuidoost Drenthe. Om de vragen te kunnen beantwoorden, zul je vaak het internet moeten gebruiken. Veel antwoorden kun je vinden op www.slo-drenthe.nl.

- Duitse soldaten vallen een bunker bij Coevorden aan.

HET BEGIN

Als Duitsland op 1 september 1939 Polen aanvalt, begint de Tweede Wereldoorlog. Nederland is in eerste instantie nog niet in paniek. Er wordt gedacht dat het allemaal niet zo'n vaart zal lopen. Het land heeft zich immers neutraal verklaard, wat betekent dat het niet aan een eventuele strijd wil deelnemen. Hitler trekt zich echter niet zoveel van die afspraak aan en stuurt zijn vliegtuigen op 10 mei 1940 naar zijn buurland toe. Op de eerste dag van de oorlog viel heel Zuidoost Drenthe in Duitse handen. Het Nederlandse leger trok zich zo snel mogelijk terug achter de Afsluitdijk. Voor Drenthe begon de bezetting al op 10 mei 1940.

1. Vraag

- Wat deden de Nederlandse soldaten met de bruggen toen ze zich terugtrokken?
- Waarom deden ze dat?

Hitler hoopte dat Nederland zich snel zou overgeven. Maar de Nederlandse soldaten boden meer tegenstand dan Hitler had verwacht. Vier Nederlandse militairen uit Nieuw-Amsterdam, hielden vanuit hun mitrailleursoord bij 'de brug van Goseling' (Krimbrug) bij Coevorden urenlang de Duitse opmars tegen.

De 4 soldaten geven zich over aan 300 Duitse soldaten.

2. Vraag

In Drenthe werd niet overal hard gevochten. Er stonden wel wat kazematten langs kanalen.

- Wat is een kazemat?
- Stonden er in jouw dorp ook ergens kazematten?

Op 14 mei bombardeerde Hitler Rotterdam. Op 15 mei gaf Nederland zich over, uit angst voor nog meer platgegooid gebied. Nederland was nu officieel bezet gebied.

- Distributiebonnen

DAGELIJKS LEVEN

Voor de mensen veranderde het dagelijks leven al snel. Eten was 'op de bon'. Dat betekende dat je alleen nog maar voedsel mocht kopen tegen inlevering van een distributiebon. Op die manier probeerde de overheid alle spullen eerlijk onder de mensen te verdelen. Ook moesten de ramen 's avonds verduisterd te worden, om te voorkomen dat er licht

naar buiten scheen. Geallieerde piloten zouden hier gebruik van kunnen maken om de weg te vinden.

Het gemeentebestuur en burgemeester Bouma voerden netjes alles opdrachten van de Duitsers uit. Het Duitse leger wou 444 fietsen uit de gemeente Emmen hebben en Bouma zorgde ervoor dat de Duitsers ze allemaal, tot op de laatste fiets nauwkeurig, kregen.

3. Vraag

Van welke partij was burgemeester Bouma lid?

Wanneer winkelier Tjeerdsma iets bijzonders had, stond er direct een grote rij. Winkel aan het Weerdingerkanaal n.z. 155

In maart 1942 was het voor de mannen tussen de 18 en 40 jaar oud afgelopen met het gewone leven. In heel Drenthe hingen pamfletten met de oproep dat deze mannen zich moesten melden voor de Arbeitseinsatz.

4. Vraag

- Wat hield de Arbeitseinsatz in?
- Waarom had Hitler Nederlandse jongens en mannen nodig?

Veel Nieuw Weerdinger mannen werden gekeurd door dokter Lubberman uit Ter Apel. Daarna vertrokken ze met de trein vanuit Emmen naar Duitsland. Daar ging je werken in bijvoorbeeld een houtzagerij, een boerderij, het rioolbedrijf, een wapenfabriek of zelfs een bierfabriek. Je sliep in een kamp, maar er was geen bewaking. Je mocht zelf het kamp uitlopen. Van het geld dat je verdienden, kon je eten en de huur betalen.

Een aantal Drentse mannen gaven geen gehoor aan de oproep. Zij probeerden zich te verstoppen, onder te duiken. Maar als de Duitsers of NSB'ers je vonden werden jij en de mensen die je hielpen, naar een kamp gestuurd.

Nieuw Weerdingers in Kamp Jessenitz. Voorin: Meems, Bosma, Hummel en Sipkens. Linksboven Goeree en Hooiveld in de deur.

ONDERDUIKERS

Ze waren niet de enigen. Ook Joden moesten al snel een veilig onderkomen zoeken. Vanaf 1942 moesten ze verplicht een davidsster dragen, ter herkenning. Ze mochten toen de parken en zwembaden al niet meer in en konden alleen nog op bepaalde tijden boodschappen doen. In 1940 waren alle Joden uit overheidsdienst ontslagen. Niet veel later gaf Hitler opdracht alle Joden naar concentratiekampen te brengen. Om te ontkomen aan de gaskamers zochten veel Joden een onderduikadres.

Een kleine groep moedigen bood joden een schuilplaats aan. Jacoba Omvlee verborg vier mensen van de familie Ten Brink uit Nieuw-Amsterdam in haar woning in Zuidbargo.

De gezusters Zikken verborgen het gezin van Daniel Cohen. Daar in de kleine boerderij zat het gezin veilig aan de Valtherweg.

Bertus Zefat had ook joden verborgen maar is later door de Duitsers vermoord. Hij heeft de verborgen joden nooit verraden.

De directeur van de dierentuin in Emmen bood schuilplaatsen aan voor onderduikers. Uiteindelijk was het een schuilplaats voor achttien mensen. De meesten waren Joden, anderen gezochte verzetslieden en mensen die niet in Duitsland wilden werken. Ze sliepen op zolder boven de olifantenstal-

len in het roefdierenverblijf. Deze plek was gekozen omdat het niet gemakkelijk was hier onverwachts binnen te vallen. In maart 1945 kwam er een inval van de Duitse politie en NSB'ers in het park maar de onderduikers wisten op tijd te ontsnappen.

5. Vraag

Op welke plaatsen van jullie dorp mochten de joden in jullie dorp niet komen?

6. Vraag

Waarom zorgden de Duitsers er steeds voor dat ze Nederlandse hulp bij zich hadden?

NSB EN DE CRISIS

7. Vraag

- Waar stonden de letters NSB voor?
- Zoek op het internet wat de ideologie van de NSB was. Je kunt hiervoor bijvoorbeeld gebruik maken van de website www.verzetsmuseum.org.

• NSB jongeren marcheren door Drenthe

Al voor de oorlog had de NSB aardig wat leden. Ook mensen in Zuidoost Drenthe voelden zich aangetrokken tot de partij. Veel van hen geloofden de ideeën, maar er waren ook mensen lid geworden omdat ze dachten dat de NSB beter voor hun kon zorgen. Er was namelijk sprake van een heftige economische crisis in de jaren dertig en veel mensen waren werkloos en veel boeren waren erg arm.

8. Vraag

Een derde deel van de NSB'ers woonde in Zuidoost Drenthe. 27 Drentse gemeenten hadden zelfs een NSB-burgemeester.

- Waarom stemden sommige Drenten op de NSB?
- Welke rol zou de armoede hebben gespeeld in Drenthe en de NSB?

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog zat een half miljoen Nederlanders zonder werk. Dat was geen pretje. Voor de oorlog kregen werkelozen een uitkering van vijftien gulden per week, voor een gezin met twee kinderen. In ruil daarvoor moesten ze aan de slag in werkverschaffingsprojecten. In Emmen werd onder andere de Emmerdennen aangepland. Echt werkeloos waren de werkelozen dus niet.

9. Vraag

- Waarom werden de mensen met een uitkering aan het werk gezet?
- Denk je dat dit een goede maatregel was? Waarom?

10. Vraag

Als er nu een werkverschaffingsproject zou worden gestart en jij zat in de gemeenteraad van Emmen, wat zou jij dan laten aanleggen of verbeteren? Waarom?

VERZET

In het Drentse grensgebied werkt 'de wilde' verzetsgroep De Krim, die zich niets aantrekt van overleg met andere groepen, die vinden dat ze veel te veel risico's nemen. Het meest geruchtmakend is wel hun overval van 29 juli 1943 op het gemeentehuis en distributiecentrum van Schoonebeek. Die dag eindigt rampzalig. De overvallers schieten de burgemeester en twee ambtenaren dood. Ook verzetsman De Boer overlijdt.

Een poging om de oliewinning in Schoonebeek te saboteren mislukt, want ruwe olie blijkt niet echt te willen branden.

De reactie van de bezetters is hard.

11. Vraag

Waarom pleegde De Krim een overval op het gemeentehuis en een distributiecentrum?

OORLOG IN DE LUCHT

De Engelsen en Amerikanen vochten hard voor de bevrijding van Europa. In de nacht van 22 op 23 mei stortte een Britse bommenwerper neer in Nieuw-Weerdinge.

De bommenwerper werd midden in de nacht aangevallen door een Duits jachtvliegtuig.

Het vliegtuig werd meerdere keren geraakt en vloog in brand.

Vier van de zeven bemanningsleden hebben het weten te overleven omdat zij met een parachute uit het toestel sprongen. Maar zij werden door de Duitsers gearresteerd en naar een gevangenenkamp gebracht.

De bemanning van de bommenwerper

12. Vraag

Zou jij zelf willen vechten voor de vrijheid van een ander land? Leg uit waarom.

Kenneth Lane sprong ook uit het vliegtuig en schreef hierover:

Het vliegtuig was in brand gevlogen en de linkervleugel brak af!

Ineens was er een verschrikkelijke explosie en werd ik door de zijkant naar buiten geslingerd. Ik kon nog net aan m'n trekkoord van de parachute trekken. Door de harde wind verloor ik in de lucht mijn laarzen.

Eenmaal op de grond, liep ik naar een klein huisje.

De mensen gaven mij wat eten en verzorgden mijn wonden. Ze waren erg aardig, maar ze verstonden mij niet.

Toen ik weer naar buiten liep, werd ik door een politieagent opgewacht. De mensen hadden de politie laten komen. Ze waren bang dat de Duitsers anders hun kinderen iets zouden aandoen.

Ik begreep het heel goed en gaf hen geen schuld. Op het politiebureau zag ik sergeant Raymond! Ik was blij want ik was dus niet de enige overlevende. Later werden we overgedragen aan de Duitsers.

Hij arresteerde mij en bracht me naar het politiebureau waar

13. vraag

Als jij Lane was...zou jij dan wel boos zijn op de Nederlanders die een agent hadden geroepen?

Parachute!

Op 16 februari 1945 werd een Amerikaanse B24 bommenwerper geraakt door Duitse luchtkanonnen in Osnabrück.

De piloot gaf na een paar kilometer het bevel om het vliegtuig te verlaten.

Sergeant John Caselton sprong uit het toestel. De bommenwerper stortte tussen Nieuw-Weerdinge en Valthe neer. De andere bemanningsleden werden door de Landwachters opgepakt en aan de Duitsers in Emmen gegeven.

Caselton kwam achter de boerderij van Dijkstra terecht en werd naar marechausseecommandant Lampe gebracht. Lampe gaf de Amerikaan niet aan de Duitsers maar verstopte hem samen met Raap. Na een week moest Caselton weer weg omdat de Duitse politie ze op het spoor was.

Caselton kon zich bij meester Roorda verstoppen. Maar na 5 dagen werden ze opgepakt bij een huiszoeking.

Caselton, de meester en zijn zoon werden naar de gevangenis van Groningen gestuurd. Na de bevrijding kwamen ze weer vrij.

14. vraag

Stel, een vriend vraagt jou om een Amerikaan in jouw huis te verstoppen.

Wat zou je doen? Je weet wat de gevaren zijn?

BEVRIJDING

Na Dolle Dinsdag vluchtten duizenden NSB'ers naar het noorden en oosten. Op 2 januari 1945 vestigde generaal Christiansen, opperbevelhebber van de Duitse Wehrmacht zich in Emmen.

Maar op 9 april trokken Duitse colonnes 's avonds weg richting Odoorn.

De laatste Duitsers die op 9 april het dorp verlieten, warden soldaten van het 'Sprenggruppen Kommando'.

Voordat ze het dorp staken ze het lont aan van de springstof die ze onder de schuine draaibrug bij het 3e Kruisdiep hadden gestopt.

Even later deden ze dat ook bij de draaibrug bij het 2e Kruisdiep. Met een enorme explosie vlogen de bruggen de lucht in.

• Schade aan het dak op Weerdingerkanaal Zuidzijde 3

De schade aan de huizen in de omgeving was groot. Dakpannen waren weggeblazen, de muren hadden grote gaten en veel ruiten waren gesprongen. Op dinsdag 10 april werd Zuidoost Drenthe vanuit Coevorden door de Polen en Canadezen bevrijd. Maar de Duitsers hadden zich ingegraven bij de trambrug over het Oranjekanaal te Emmen. De Duitsers schoten pas toen de Polen erg dichtbij waren. Het gevecht duurde wel een uur. In Noordbarge, Zuidbarge en Westenesch werden wel 17 boerderijen verwoest.

Toen op 11 april de eerste geallieerden door de straten reden, zochten ze de weg naar Ter Apel, maar alle bruggen waren ontploft.

Alleen de Trambrug over het 4e Kruisdiep was nog heel. Maar die brug was misschien niet sterk genoeg om de zware tanks te dragen.

Uit de hele buurt werden zware balken en planken gehaald om de brug te versterken.

Toen durfden de bevrijders de brug wel over te steken.

Maar plots begonnen de tanks aan de overkant met hun machinegeweren te schieten!

• Een Poolse tank bij café Oosterhof.

Er was niets te zien. Misschien was het een truc om te zien of er nog Duitsers...

Een nieuwe groep tanks hield een stop bij Weerdingerkanaal Noordzijde 6. Daar werden ze door een meisje in het Engels begroet. Daar ze goed op geoefend! "Welcome boys, we are glad that you are here."

Maar wat schrokken de mensen toen de soldaten in het Duits antwoorden! Deze Polen spraken beter Duits dan Engels.

Dat was even schrikken!

15. vraag

Wat zou jij als eerste doen na de bevrijding?